TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINA YÖNELİK PROAKTİF MÜCADELE ARAYIŞI: TESPİTLER VE MODEL ÖNERİSİ

ENDEAVOR OF PROACTIVE STRUGGLE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE IN TÜRKIYE: FINDINGS AND MODEL SUGGESTIONS

Aykut ÇALIŞKAN
Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı, aykut629aykut@hotmail.com

Makale Bilgisi
Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 15 Ekim 2022
Kabul edildiği tarih: 3 Ocak 2023
Yayınlanma tarihi: 20 Haziran 2023

Article Info
Type: Research article
Date submitted: 15 October 2022
Date accepted: 3 January 2023
Date published: 20 June 2023

Anahtar Sözcükler
Kültürel Miras; Kamusal Alan; Pro-aktif Mücadele; Adalet İstatistikleri; Zaman Serisi Analizi

Keywords
Cultural Heritage; Public Space; Proactive Struggle; Justice Statistics; Time Series Analysis

DOI
10.33171/dtcfjournal.2023.63.1.20

Öz

Kültürel miras, kültür varlıklarının şeklen büründüğü yapıların ötesinde kolektif hafızaya içkin bir görünümü serimlemektedir. Bu durum düşünsel boyutta kültürel miras kavramına açıklama sunarken, somut düzlemde kültürel varlıkların korunmasını ve sürdürülebilirliğini öne çıkarmaktadır. Pro-aktif mücadelenin karşılığı ise kamusal sorumluluğu ilgilendirmesi açısından kültürel mirasın korunmasına yönelik parametrelerin belirlenmesi ile olası hale gelmekte ve uygulanması gereken sorumluluğun tespit edilmesiyle fiili bir anlam kazanmaktadır. Bu çalışma ile yapılmak istenen; kültürel mirasın korunmasına yönelik toplumsal ve kültürel dinamikleri keşfetmek ve aralarındaki olası ilişkiyi modelleyebilmektir. Eklektik anlayışa dayalı geliştirilen bu çabanın arkasında, kültürel mirasın korunmasına yönelik bireysel, toplumsal ve kültürel açıdan öne çıkan değişkenleri keşfetme arayışı bulunmaktadır. Araştırmada belirlenen sorunsalın saha verileri üzerinden çözümlenmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın metodolojisi inşa edilirken betimsel ve korelasyonel istatistiklerden elde edilen sonuçlar dikkate alınmış, makro veriler yordamıyla ilişkisel bir araştırma deseni tercih edilerek ikincil veriler analiz edilmiştir. Kültürel varlıkların zarar görmesine sebep olan eylemlerin etki ve değişim alanlarının belirlenmesi amacıyla oluşturulan modelde; izinli define çalışması ile kazı ve yüzey araştırmalarının önemi keşfedilmiştir. Kültürel mirasın korunabilmesi için uygulamada yer alan geleneksel tedbirlerin yanında toplumsal bilinç ve farkındalık ile pekiştirilen önlemlere ağırlık verilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmiştir.

Abstract

Cultural heritage reveals an immanent appearance to the collective consciousness beyond the structures in which cultural assets take shape. While this situation provides an explanation for the concept of cultural heritage in an intellectual dimension, it highlights the protection and sustainability of cultural assets on a concrete level. Since pro-active struggle concerns public responsibility, it becomes possible by determining the parameters for the protection of cultural heritage. At the same time, it gains a de facto meaning with the determination of the responsibility to be applied. The aim of this study is to explore the dynamics for the protection of cultural heritage and to model the possible relationship between them. In this effort, which was developed based on an eclectic understanding, there is a search for discovering the individual, social and culturally prominent variables for the protection of cultural heritage. It is aimed to solve the problem determined in the research through field data. In this framework, the results obtained from descriptive and correlational statistics were considered in the construction process of the methodology of the study. Secondary data were analyzed by choosing a relational research design with the macro data procedure. In the model created to determine the impact and change areas of actions that cause damage to cultural assets, the status of permitted treasure studies and the importance of excavation and surface surveys were discovered. To protect the cultural heritage, it is important to focus on measures that are reinforced by social awareness and consciousness, as well as the traditional measures that are currently in practice.

Giriş

Kültür, bir insan topluluğunun, halkın veya ulusun değer ve düşünce birliğini meydana getiren sanatsal, düşünsel, teknik, felsefi tüm üretim ve varlıklarıdır (Oğuz, 2011, s. 126). Başka bir tanımlama ise kültürü, yaşam biçimlerinin maddi, düşünsel ve duygusal açıdan anlaşılması, aktarılmasının karşılığı olarak ifade etmektedir (Macionis, 2012, s. 58). İlk bakışta yapısal bir söylem olarak kabul edilebilecek bu tanımlamalar, yaşam biçimlerinde görülen farklılıkların anlaşılmasında gerçek bir olguyu temsil etmektedir.

Kültüre içkin öğeler kolektif bilincin görünen yüzünü inşa etmektedir, içerisinde barındırdığı yapısal ve dinamik süreçler kültürel mirası tarihsel süreç içerisinde biçimlendirmektedir. Kültürün çok boyutlu görünümüne katkı sağlayan yapısal koşullar ise; dilin, normların, değerlerin, geleneklerin ve sembollerin bireyler arasında aktarımında gizlidir (Giddens ve Sutton, 2019, s. 8). Geçmişin ürünü geleceğin ise taşıyıcısı olarak nitelendirilen kültürel öğeler, bireysel ve toplumsal davranış kalıplarına yön vermekte; toplumsalın birer parçası olarak anlam kazanan kültürel varlıklar üzerinden vücut bulmaktadır. Aynı zamanda kültürel varlıkların devam eden tarihsel sürecin parçası olabilmesi açısından kamusal yükümlülüğü de açıklama sunmaktadır.

Kültürel varlıkların korunmasına yönelik toplumsal bilinç üzerinden dışavuran eylemlerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Herhangi bir dış uyarıcı olmadan toplumsal davranış kalıplarında iradi eylem bütünlüğünü yakalamak ise proaktif bir mücadele stratejisinin esasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda kültürel mirasın korunması araştırmalarında toplumsal sorumluluğu etkileyen dinamiklerin keşfedilmesi ile aralarındaki ilişkiyi modelleyebilme gayesi önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma ile yapılmak istenen ise ilgili sorunsalın saha verileri üzerinden çözümlenmesi arayışıdır. Bu amaçla kültürel varlıkların zarar görmesini sağlayan eylemlerin etki ve değişim alanları üzerinden bir model oluşturulmuştur. Modelin açıklanmasında ise; kültürel faaliyetler, durumsal belirleyiciler ile toplumsal davranış kalıplarının zamana yayılan veri seti üzerinden keşfedilmesi planlanmıştır.

Bu çerçevede araştırma içerik olarak kültürel miras ve kültür varlığı kavramlarını merkeze alırken, kültürel mirasin zarar görmesine yönelik işlenen fiillerin yıllara göre değişim aralıklarına odaklanmakta, etki eden yapısal özellikleri ve önem durumlarını incelemektedir. Araştırma kapsamında temel hedef; kültürel miras suçlarına yönelik geliştirilebilecek önleyici tedbirleri keşfetme gayesidir. Bu

mücadeleye katkı sağlayabilecek çözüm önerilerini sunmak ise araştırmanın beklenen sonuçları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla araştırma metodolojisinde konuya ilişkin adalet ve kültür istatistikleri toplanarak elde edilen veriler marifetiyle Türkiye özelinde korelasyonel araştırma gerçekleştirilmiş ve süreç nicel bir araştırma tekniği üzerine yapılandırılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan araştırma deseni ise ilişkisel bir yöntem üzerine tasarlanmış, belirtilen problem cümlesi ikincil veriler üzerinden analiz edilerek yorumlanmıştır.

Kültür Varlığı Mı? Kültürel Miras Mı?

Kavramsal açıdan değerlendirildiğinde kültür varlığı ile kültürel miras kavramlarının iç içe geçtiği görülmektedir. Ancak hem yasal hem de uluslararası boyutu incelendiğinde, her iki kullanımda farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır (Cunliffe vd., 2016, s. 4). Kültürel miras, değerlerin nesnelere yansıtıldığı söylemlerle inşa edilmektedir (Brosché vd, 2017, s. 250). Geçmişin somut kanıtı olarak görülen kültür varlıkları, kültürel mirası işlevsel hale getirmektedir. Stone'a (2015) göre kültürel mirasın hafızası kültür varlığı ile şekillenmektedir (Stone, 2015, s. 40).

Kültür varlıklarının tarihsel dönemlerin yansıması olarak ifade edilişi fiziksel görünümlerinin çok daha ötesini kapsamaktadır. Kültür varlıklarının geçmişle arasındaki bağlantı ise fiziksel olmaktan öte semiyotiktir (Handler, 2003, s. 355). Bu doğrultuda insan elinden düşünsel birikimle çıkan ürünleri kültür varlığı olarak tanımlayabiliriz (Göğebakan, 2015:48). Kültür varlığı; sanatsal, arkeolojik, etnolojik ve tarihsel düşüncenin çıktılarıdır (Merryman, 1986, s. 831). Kültür varlıkları geçmişle bağ kurmanın getirdiği doğal bir sonuç olarak kabul edilebilir. Düşünsel ürünle ortaya çıkan nesnelere sahip çıkmanın yolu ise bugün içerisinde geçmişe değer vermek, geçmişle birlikte gelen kültür varlıklarını korumaktadır. Aynı zamanda bu durumu nesiller boyunca devam eden düşüncenin ürünü olarak kamusal alanda devam ettirebilmektir.

Yasal ve uluslararası ölçekte kültür varlığı kavramının tanımı incelendiğinde ise yazar UNESCO tarafından 1970 yılında yapılan tanımın literatürde sıklıkla yer verildiğini tespit etmiştir. Kültür varlıkları kapsamında yer alan nesnelerin ise tarihsel dönemlere bağlı kalarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Batılı toplumlarda özellikle kültürel mirasın tanımı somut ve maddi nesneler ile anlam kazanırken, doğu toplumlarında maddi nesneyi kültürel bilince büründüren ruh kavramı ya da başka bir ifadeyle somut olmayan değerlerin önem teşkil ettiği anlaşılmaktadır (Vecco, 2010, s. 323-324).

XX. yüzyıl içerisinde uluslararası kuruluşlarının ortak tanım oluşturma çabaları; anıtlar, binalar ve sit alanları ile doğal çevreyi içeren varlıkların somut kültürel miras olarak isimlendirilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede UNESCO tarafından 1970 yılında kültür varlıklarına karşı işlenen fiillerle mücadele edilebilmesi için hazırlanan ve 1972 yılında yürürlüğe giren sözleşmede, kültür varlıkları[1] kapsamına giren nesnelerin somut kültürel mirası temsil ettiği belirlenmiştir. Türkiye, kültürel mirasın korunmasına ilişkin 1972 yılında kabul edilen sözleşmeye 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanun ile katılmayı uygun bulmuş, bahse konu sözleşme 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylandıktan sonra 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanmıştır (Nesli, 2018, s. 446).

Somut olmayan kültürel miras ise, toplumların çevreleri ve tarihsel koşullarıyla yaşanan gelişmelere bağlı olarak sürekli bir biçimde yeniden oluşturulmaktadır (Çapar ve Yenipınar, 2016, s. 103-104). 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen sözleşme kapsamında somut olmayan kültürel miras (sözlü gelenek ve ifadeler, dil, sahne sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller, bayram etkinlikleri ve geleneksel zanaatkarlık dahil) kültür varlıkları içerisine eklenmiştir (Ahmad, 2006, s. 298-299). Bu noktada Türkiye, 2006 yılında taraf olduğu Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi kapsamında envanter belirleme çalışmalarını Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde yapmaktadır (Arıoğlu ve Atasoy, 2015, s. 117). Bu tarihten itibaren devam eden süreçte güncel verilere göre 57 başlık altında toplam 297 unsurun ilgili envantere dahil edildiği tespit edilmiştir.[2]

[1] UNESCO tarafından belirtilen kültürel varlıklar aşağıda sıralanmıştır: (Bkz. UNESCO (1970))

- Nadir koleksiyonlar ve fauna, flora, mineraller ve anatomi örnekleri ve paleontolojik ilgi nesneleri,
- Bilim ve teknoloji tarihi, askeri tarih dahil olmak üzere sosyal tarih ve tarihle ilgili varlıklar,
- Arkeolojik kazı ürünleri, arkeolojik keşifler,
- Parçalanmış olsa dahi sanatsal veya tarihi anıtların veya arkeolojik sitlerin unsurları,
- Yazıtlar, sikkeler ve oymalar gibi yüz yıldan daha eski antikalar,
- Etnolojik açıdan ilgi çekici nesneler,
- Sanatsal açıdan ilgi çekici nesneler,
  - Herhangi bir destek üzerinde ve malzemede (endüstriyel tasarımlar ve elle dekore edilmiş imal edilmiş eşyalar hariç) tamamen elle üretilen resimler, resimler ve çizimler,
  - Herhangi bir malzemeden yapılmış orijinal heykel sanatı ve heykelleri,
  - Orijinal gravürler, baskılar ve taş baskılar,
  - Herhangi bir malzemede orijinal sanatsal montajlar,
- Tek başına veya koleksiyon halinde nadir el yazmaları ile el yazması olmayan 1500'lü yıllar öncesine ait eski kitaplar (incunabula), belgeler ve özel ilgi alanı olan yayınlar,
- Tek tek veya koleksiyon halinde posta, damga ve benzeri pullar,
- Ses, fotoğraf ve sinematografik arşivler,
- Yüz yıldan eski mobilya eşyaları ve müzik aletleri.

[2] Türkiye'de somut olmayan kültürel miras ile ilgili envantere ulusal envanter listesinden bakılabilir.

Türkiye'de ulusal mevzuat açısından kültür varlığı kavramının tanımına 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer verilmiştir. Bu tanıma göre *"... tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar..."* kültür varlığı olarak ifade edilmiştir.[3] Bu bakımdan kültür varlıkları tarihi devirlerle ilişkilendirilmiş ve düşünsel birikimle özgün değer taşımaları gerektiği vurgulanmıştır.

Kültür Varlığının Korunmasına Yönelik Engel: "Kültürel Miras" Suçu ve Kültürel Mirasa Karşı İşlenen Fiiller

Yasal düzenlemelere rağmen arkeolojik alanlar ile kültür varlıklarının her dönemde savaş, kaçak kazı ve ekonomik gelişme gibi nedenlerden dolayı yıkıcı etkiler ile karşı karşıya kaldığı bilinen bir gerçektir (Özüşen ve Beceren, 2019, s. 607). Balcells'e (2019) göre kültür varlığı olarak nitelendirilen arkeolojik kalıntılar, eserler, resimler, tapınaklar veya kitapların suça konu olması hoşgörüden kriminalleşmeye giden bir süreci kapsamaktadır (Balcells, 2019, s. 33). Kültürel mirasa yönelik suçlu davranışın oluşumu için kriminolojik söylemin ön koşullarından biri yasal düzenlemelerin ihlal edilmesidir.

Literatürde yeni bir kavram olarak kabul edilen "*Kültürel Miras Suçu*" ise; kültür varlığının tahribata, kayba, zarara, çalınmaya ve hasara uğraması olarak ifade edilmektedir. Grove'a göre; çalınan kültür varlığının gerçek değeri hem mali hem de gelecek nesillerin kullanabileceği bilginin yoksullaşması açısından ölçülemez hale gelmektedir (Grove, 2013, s. 243). İnterpol ise kültür varlığının mirasın, tarihin ve kimliğin bir parçası olarak suçlardan korunması üzerine sorumluluğun farkındadır.[4] Bu bağlamda kültürel miras suçu kültür varlıklarına ve değerlerine zarar veren fiillerin tamamını açıklamak için kullanılmaktadır.[5]

(Bkz: https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html)

[3] Kültür Varlıklarının Kanunsuz ithal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. "Mevzuat Bilgi Sistemi", Erişim 30.04.2022, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLARKARARLAR/kanuntbmmc063/kanun tbmmc063/kanuntbmmc06302256.pdf.

[4] İnterpol, "Cultural Heritage Crime", Erişim 26.03.2022, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime.

[5] Historic England. "Tackling Heritage Crime", Erişim tarihi: 26.05.2022, https://historicengland.org.uk/advice/caring-for-heritage/heritage-crime/tackling/.

Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına ilişkin yaptırımlar halihazırda 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu kapsamında düzenleme altına alınmıştır. Bahse konu yasal düzenlemenin 65. maddesinde kültür ve tabiat varlıklarının yıkılması, bozulması, tahribi, yok olması, zarar görmesi, izin alınmadan inşai ve fiziki müdahale yapılması ve yurt dışına kaçırmak amacıyla suç işlenmesi yasaklamıştır.[6] Ayrıca 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu kapsamında kültür varlıklarının özel mülkiyete tabi bir araziden ya da kamu tüzel kişiliğine ait bir araziden çıkması fark etmeksizin 1884' ten itibaren devlet mülkiyeti olduğu kabul edilmiştir (Toprak, 2020, s. 29).

İngiltere'de kültürel miras suçları arasında; binalardan kurşun çalınması, arkeolojik alanlarda yasa dışı metal tespiti yapılması, kültürel varlıkların yer aldığı alanlarda vandalizm ve grafiti olarak nitelendirilen yazılamalar yapılması gösterilmiştir (Poyser ve Poyser, 2017, s. 248). ABD'de kültür varlıklarının korunmasına yönelik yasal mevzuat çerçevesinde bir nesnenin kazılması (veya yağmalanması) ya da izinsiz ülkeden çıkarılması durumunda nesnenin hükümetten çalınmış olduğu ve çalıntı statüsünü koruduğu kabul edilmiştir. Hukuki açıdan nesnenin belirli bir ülkeden geldiğinin kanıtlanması ve ulusal mülkiyet yasası kapsamında nesnenin yasa dışı olarak kazıldığının anlaşılması ise ispat sürecini inşa eden ve yaşanan zorluklar arasında gösterilen unsurlar olarak öne çıkmıştır (Fisman ve Wei, 2009, s. 84-86). Bununla beraber toplu ya da bireysel olarak işlenen suçların dışında savaşlar ve terör olayları da kültürel mirasa zarar vermektedir.

XXI. yüzyılda medya odaklı değişimlerle kitlesel etki alanı genişleyen savaş ya da terörizmin hedefinde kültürel miras sürekli bir şekilde yer edinmiştir (Smith vd., 2016, s. 171). Bu yüzyılda yapılan düzenlemelere rağmen kültür varlıklarına zarar verilen müessif olayların yaşandığına tanık olunmuştur. Savaşların ya da terör olaylarının yaşandığı coğrafyalarda düşmana ait kimliğin bir parçası olarak görülen kültürel veya tarihi miras nefret hedefi olabilmektedir. Öyle ki kültürel mirasa zarar verilmesi terör örgütlerinin standart bir tekniği haline gelmiştir.

Bu itibarla Smith ve arkadaşları (2016) kültürel mirasın terör eylemlerinde yumuşak hedef olduğunu; Suriye'deki kültürel mirasın yok edilmesinde kent merkezlerinin bombalanması, dini yapılara saldırılması, arkeolojik alanların stratejik görüş noktaları olarak kullanılması, site ve müzelerin yağmalanması

[6] İlgili yasal mevzuat kapsamında cezai müeyyide içeren hükümler 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nun 65-74. Madde hükümleri arasında yer almaktadır.

sonucu elde edilen kültür varlıklarının uluslararası pazarda satılmasının bunun göstergesi olduğunu belirtmiştir (2016, s. 181). Örneğin kültürel mirasa zarar verilmesinde Taliban örgütü, putperestliğin sembolü olarak Buda heykellerine zarar verirken; Sırplar, Müslüman ve Hırvat toplumlarında birliği simgeleyen Mostar köprüsüne zarar vermiştir (Çokişler vd., 2016, s. 17). Bu noktada ikonoklazm; bir kültürün dini açıdan kutsal kabul edilen sembollerinin ya da resim, heykel gibi nesnelerinin tahrip edilmesi amacıyla dini ya da politik güdülerle yapılan planlı saldırılar olarak öne çıkan tanımlamalar arasında yer almıştır (Başar, 2019, s. 72).

Tarihsel süreçte kültürel mirasa yönelik savaşların verdiği zarar, kültür varlığını hedef alan suçlarla mücadele edebilmek için uluslararası sözleşmeleri gündeme getirmiştir. Bu alanda ilk hukuki düzenleme özelliği taşıyan Lieber Kodu (1863), dönemin ABD Başkanı Abraham Lincoln tarafından savaş sırasında askerlerin nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin kuralların belirlenmesi amacıyla Francis Lieber'den hazırlanması istenilen kurallar bütünüdür. İlgili talimatta klasik sanat eserlerinin, kütüphanelerin, bilimsel koleksiyonların, değerli aletlerin korunması ve zarar görmemesi düzenleme altına alınmıştır (Gerstenblith, 2009, s. 20).

Kültür varlıklarının savaş zamanlarında korunmasına ilişkin hazırlanan Lahey Düzenlemeleri de (1899, 1907) benzer şekilde savaş zamanında karşı tarafın mülkünün yağmalanmasını yasaklamıştır (Bos, 2005, s. 34). Ancak bu düzenlemeler her iki dünya savaşında yaşanan büyük ölçekli yıkımın önüne geçememiştir. Savaş sonrası UNESCO kurulmuş, silahlı çatışmalardan zarar gören kültür varlıklarının korunması için Lahey Konvansiyonu olarak bilinen sözleşme kabul edilmiştir (Bendix ve Valdimar, 2009, s. 5). Bu doğrultuda 1907 yılında imzalanan ve kültürel mirasın korunması noktasında uluslararası ilk anlaşma özelliği taşıyan metnin geliştirilmesi 1950'li yılların sonrasında sağlanmıştır (Blake, 2000, s. 61). UNESCO ve taraf ülkeler "Silahlı Çatışmalarda Kültürel Varlıkların Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi" (1954) kapsamında antik eserlerin yağmalanması ve kültür varlıklarının sömürülmesi konusunu dış ilişkilere taşımıştır (Nemeth, 2007, s. 21). Kültür varlıklarının yasadışı yollardan ülke sınırları dışına çıkarılması ve kaynak ülkelerin uğradığı zararların önüne geçilmesi amacıyla taraf ülkelerce uluslararası sözleşmelerin kapsamı da değişmiştir. Bu çerçevede UNESCO tarafından kültür varlıkları ve antika olarak nitelendirilen nesnelerin yasadışı yollardan ticaretini engellemek amacıyla 1970 yılında deklare edilen (Kültür Varlıkları Uygulama Yasası) sözleşme, taraf ülkelerce bu sürecin

kontrol edilmesini kararlaştırmıştır. Ancak eşitsizliğe dayalı siyasal, politik ve sosyal dinamiklerin etkisi ise daha sağlıklı ekonomilere sahip ülkelere doğru tarihi eserlerin dolaşımına neden olmuştur (Temiño vd, 2018, s. 8). Bu durum kültür varlıklarının usulü olmayan ve gümrük işlemlerine tabi olmadan nesne gibi ele alınarak ticaretinin yapılmasına, yasadışı pazarın oluşmasına sebebiyet vermektedir. Kültürel varlıkların korunması ve serbest piyasa yaklaşımı arasındaki tartışmalar, arkeolojik yağma sonucu tarihi eserlerin ülkeler arasında yasal olmayan yollardan ticaretinin engellenmesini hedeflemektedir. Ülkelerin sınır aşan suç kavramına yönelik suçla mücadele alanında hukuki ve uluslararası iş birliğini öne çıkarması, kültürel nesnelerin korunması açısından önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda Batı medeniyetinin tarihsel süreçte kültürel mirasın korunması açısından iyi bir sicile sahip olmadığı değerlendirildiğinde koruma ideolojisi ve tedbirlerin alınması noktasında Batı'da son yüzyıl içerisinde bu alanda yapılan çalışmaların artış gösterdiği ifade edilmektedir (Holtorf, 2006, s. 101). Kültürel mülkiyet suçuna ilişkin alan yazınının ise göreli olarak yeni olduğu, 1994 yılında Conklin tarafından yayınlanan "Sanat Suçu" kitabının yayınlanmasına kadar yetersiz olduğu anlaşılmaktadır (Kila ve Balcells, 2014, s. 366). Hutchings ve La Salle (2017), kültürel miras suçu üzerine yapılan araştırmaların belirgin bir yapıya kavuşmasının yeni olduğunu ifade ederek, araştırmaların (İngiliz Mirası 2012; Grove 2013; Grove ve Thomas 2014; Historic England 2017; Hough ve Beckford 2012; Mackenzie ve Green 2009) Batı Avrupa'da gerçekleştiğini belirtmiştir (2017, s. 68-69). Arkeolojik hazine kaybı üzerine görüşlerini ifade eden Blum (1995) ise; Türkiye açısından tek başına yaşanan zararının yüz milyon dolar civarında olduğunu açıklamıştır. Ayrıca çalıntı malların geri kazanım oranlarının yaklaşık olarak %10-15 civarında olduğu tespit edilmiştir (1995, s. 150). Bu nedenle kültürel mirasın korunması önemli bir başlık olarak öne çıkmaktadır.

Kültürel Miras Suçları Önlenebilir Mi?

Kültürel mirasa ilişkin suçların mağduru olmayan suç olarak kabul edilmesi, bu suçların sanata sahip olma gücünü elinde bulunduranları etkilemesi, alana dönük güvenilir veri eksikliğinin bulunması ve dünyada farklı ülkelerde çelişkili uygulamaların yer alması bu alanda araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Balcells, 2019, s. 40). Grove[7] (2013) yapmış olduğu literatür

[7] Grove, L. (2013). Heritocide? Defining and exploring heritage crime. *Public Archaeology*, 12(4), 242-254.

araştırmasında kültürel miras suçuna ilişkin örüntülerinin ortaya çıkarılmasına yönelik özel bir çalışmanın olmadığına değinmiştir (2013, s. 244-249). Ancak suçun oluşum sürecine ilişkin öngörülerde bulunan ve Neo-Klasik Okul olarak da adlandırılmakla birlikte Klasik Okulun devamı niteliğinde geliştirilen, Rasyonel (Mantıksal) Seçim Teorisi[8] (Cornish-Clarke, 1986) ile Fırsat Teorisinin[9] (Felson-Clarke 1998) mükemmel bir genel bakış sunduğunu belirtmiştir. Bunun yanında mağduriyet ve suç modeli teorisinin kültürel mirasa karşı işlenen fiiller ile ilişkisinin sınırlı olduğu kabul edilmektedir.

Kriminoloji 'de Cornish ve Clarke (1986) tarafından Klasik Okulun temel ilkeleri yeniden gözden geçirilerek geliştirilen Rasyonel (Mantıksal) Seçim Teorisi'nin başlangıç noktası suç işleyen bireylerin kendilerine avantaj sağlayan alternatifler arasında karar verme sürecinin zaman, yetenek ve suça yönelik bilgilerin mevcudiyeti dahilinde rasyonel olduğu görüşüdür (Hayward, 2007, s. 233-234). Suçun meydana geldiği fiziksel çevrenin özellikleri dahilinde suç olaylarının azaltılmasını hedefleyen durumsal suç önleme yaklaşımı ise; sistematik ve kalıcı bir şekilde yakın çevrenin yönetimini, tasarımını veya manipülasyonunu, spesifik suç türlerine yönelik önlemleri, suç fırsatlarının azaltılmasını ele almaktadır (Clarke, 1983, s. 225). Clarke (2012), Felson ile 1998 yılında geliştirdikleri kuramsal perspektifi yeniden ele aldığı çalışmasında suç fırsatlarının durumsal faktörler özelinde suç fiilinin işlenmesini nasıl kolaylaştırdığı veya suça teşvik ettiğinin açıklanmasının önemine değinmiştir (Clarke, 2012, s. 7). Korsell ve arkadaşları (2006) suç işleyenlerce kültürel miras suçunun fırsat olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir. Ayrıca sınırların gözetilmemesi, ülkelerce arkeolojik alanların optimum düzeyde korunmaması veya sanat koleksiyonlarının güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle müzelerin bu durum için önemli bir güvenlik alanı oluşturduğunu belirtmiştir (2006, s. 7). Suç işleyen bireylerin rasyonel karar verme süreçlerine çözüm önerisi üreten bu anlayışın suçun işlendiği alanlara odaklandığı aşikardır.

Bu noktada kültürel miras suçlarının önlenmesi açısından ileri sürülen kuramsal perspektif çevresel özellikleri ve durumsal belirleyicileri öne çıkarmaktadır. Sadece fiziki etmenlere yönelik yapılacak düzenlemelerin suça engelleyeceği bakış açısı ise tartışmayı beraberinde getirecektir. Çünkü kültürel

[8] Cornish, D. B. ve Clarke, R. V. (1986). The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending. New York: Springer-Verlag.

[9] Felson, M. ve Clarke, R. V. (1998). Opportunity makes the thief. Police research series, paper, 98(1-36), 10.

mirasın korunması gerekliliği hayatın her safhasında olması gereken bir toplumsal ödevdir. Kültürel mirasın korunması ilkesi bireylerin davranışlarında tezahür eden kolektif bilincin dışavurumundan ziyade edimsel bir gelişme sürecinin de parçasıdır. Bu çerçevede bütüncül paydada düşünsel ve davranışsal açıdan değerlendirilebilecek suç önleme yöntemlerin geliştirilmesi kültürel mirasın korunmasına katkı verebilir.

Toplumda bu suçların işlenme nedenleri arasında; diğer suçlara para kaynağı oluşturan siyasi nedenler, maddi kazanç, dikkat çekmek, eğlenmek, akıl sağlığı sorunu olmak veya terörizmi öne çıkarmak ya da körüklemek gibi eylemler belirtilmiştir (Garrett, 2019, s. 187-211). Korsell ve arkadaşları (2006) kültür varlıklarının çalınması kapsamında işlenen suçların; bağımlılar, değerli olduğunu düşündüğü nesneleri çalan profesyonel hırsızlar, kültürel nesne bilgisine sahip hırsızlar ile fırsatı kendiliğinden değerlendiren hırsızlardan oluşabileceğini belirtilmiştir. Ayrıca en yaygın nedenler arasında maddi kazanç elde etme gayesini ifade etmiştir (2006, s. 7). Bu çerçevede kültür varlıklarının bulunduğu alanların korunması ve suç önleme stratejilerinin geliştirilmesi savunulan temel argümanlar arasında gösterilmiştir. Aynı zamanda suç önleme çalışmalarında görev alan yetkililerin suçluları yakalamaya öncelik vermelerinin yanı sıra çalınan kültürel nesnelerin kurtarılmasına da önem vermeleri gerektiği vurgulanmıştır (Korsell vd., 2006, s. 11-12).

Kültürel miras suçunun işlenme tekniklerinin anlaşılması da mücadele edilebilmesi açısından önem arz eden bir diğer konudur. Bu amaçla beyaz yaka ve organize suçların analitik birlikteliğinin ortaya çıkarılması ve iştirak halinde işlenen suçların yapısal özelliklerinin çözümlenmesi önem taşımaktadır. Kültürel miras kapsamında tanımlanan suçların faillerine ilişkin sosyal ağların çok yönlü görünümü ve suçun işlenme sürecinde süreci kolaylaştıran ve komisyoncu olarak belirtilen aktörlerinin rolü dikkatleri çekmektedir (Weirich, 2019, s. 29). Kültürel miras suçunu işleyenlerin suçlu davranış içerisindeki rolü ve ilişkiler ağının çözümlenmesi gerekliliği derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Mackenzie, 2019, s. 850-851). Dolayısıyla kültürel miras kapsamında işlenen suçların hırsızlık ve yağmadan çok daha fazlasını oluşturduğunu düşünen Hutchings ve La Salle (2017) hem suç türlerine hem de suçun nedenlerine ilişkin araştırmaların genişletilmesine yönelik hareketlerin yaygınlaşması gerektiğini vurgulamıştır (2017, s. 70).

Yöntem ve Materyal

Literatürde kültürel mirasın korunması ve suçların önlenmesi açısından önemli düzeyde ön plana çıkan bir kuramsal perspektifin yer almadığı anlaşılmıştır. Bununla beraber suçla pro-aktif mücadele temelinde literatürde ileri sürülen değerlendirmeler ve kısmi düzeyde önerilen kuramsal perspektiflerin öncülüğünde ilişkisel bir araştırma esas alınarak, önem teşkil eden değişkenlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Eklektik anlayışa dayalı geliştirilen bu çabanın arkasında kültürel mirasın korunması kapsamında bireysel, toplumsal ve kültürel açıdan öne çıkan değişkenleri keşfetme arayışı söz konusudur. Bu çerçevede çalışmanın metodolojisi inşa edilirken betimsel ve korelasyonel istatistiklerden elde edilen sonuçlar dikkate alınmış, makro veriler yordamıyla ilişkisel bir araştırma deseni tercih edilerek ikincil veriler analiz edilmiştir.

Araştırmanın sorunsalı olarak pro-aktif mücadele temelinde kültürel mirasın korunmasına etki edebilecek değişkenlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Toplumsal sorumluluğu etkileyen dinamiklerin keşfedilmesi ve modellenmesi açısından araştırma içeriği oluşturulmuştur. Bu bağlamda kültürel mirasın korunması hedefi kültürel faaliyetler, durumsal belirleyiciler ve toplumsal davranış kalıpları üzerinden incelenmiştir.

İlişkisel araştırma deseni doğrultusunda modelin parametrelerinin belirlenebilmesi için bağımlı ve bağımsız değişkenler alan yazından elde edilen bilgilere göre tespit edilmiştir. Bunun için literatürde sunulan bilgiler ve kısmi düzeyde önerilen kuramsal perspektifin sayıltıları göz önünde bulundurulmuştur. Modelde bağımlı değişkenin içeriği oluşturulurken kültürel mirasa yönelik işlenen suç sayılarına doğrudan yer verilmemiştir. Çalışma kültürel mirasın korunmasına yönelik önem arz eden değişkenleri belirlemeyi hedeflediğinden kültürel mirasın korunması değişkeni kültürel miras suçlarının değişim seyirleri üzerinden ölçeklendirilmiştir. Bu çerçevede kültürel miras suç sayılarındaki değişim durumu yıllara göre incelenmiştir. Bağımlı değişkenin değişime dayalı ve zaman serisi içeren veriler üzerinden anlamlandırılmasının nedeni kültürel mirasın korunmasına yönelik model önerisi geliştirebilme çabasıdır. Araştırmada, bağımlı değişkenin belirlenmesinin ardından bağımlı değişkendeki değişim düzeyine etki edebileceği değerlendirilen bireysel, toplumsal ve kültürel değişkenlerinin önem düzeylerinin belirlenmesi amacıyla bağımsız değişkenler tespit edilmiştir.

Kültürel mirasın korunması açısından modelde yer alan ve bağımlı değişken olarak belirlenen ölçüt ise adalet istatistikleri esas alınarak tarif edilmiştir. Bağımlı değişken kültürel miras suçları kapsamında yer alan fillerin değişim durumlarına göre anlamlandırılmıştır. Bu itibarla yıllık işlenen kültürel miras suçları, bağımlı değişken (Y_t) olarak belirlenmek yerine suçların bir önceki ardıl yıla göre değişim durumu (birincil gecikme değerleri) bağımlı değişken olarak ifade edilmiştir. Böylelikle kültürel miras suçlarının yıllara göre değişim durumları zaman serisine bağlı durağanlık problemi kaygısı dahilinde ulusal ölçekte modellenmiştir.

$$Y_t = Y_t - Y_{t-1}\,;\ \text{t=2, … ,11} \qquad (1)$$

Kültürel miras suçunun genel suçlar arasındaki görünümü Adalet Bakanlığı tarafından paylaşılan sayısal veriler ile ceza adaleti istatistikleri üzerinden tespit edilmiştir. Bu noktada ulusal açıdan ceza mahkemelerinde açılan dava sayıları esas alınarak Adalet Bakanlığı'nca 2009-2019 yılları arasında yayınlanan istatistikler[10] dikkate alınmıştır. Böylelikle kültürel miras suçu kapsamında değerlendirilen fillerin son on yıllık görünümü anlaşılmıştır. Ayrıca özel suç türü olarak tanımlanan kültürel miras suçu kapsamında işlenen fiillerin mevcut durumu ve yıllara göre değişim durumu değerlendirilerek bağımlı değişken anlamlandırılmıştır.

Güncel veriler esas alınarak ceza mahkemelerinin karar durumlarına göre veriler düzenlenmiş, açılan davalarda beraat karar sayıları gözden geçirilerek mahkemeler tarafından verilen ceza ve güvenlik tedbirlerine ilişkin sayılar tespit edilmiş, kültürel miras suç sayıları bu ölçüt üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede ceza muhakemesi açısından yeterli şüphe kavramının karşılığı olarak ceza mahkemelerinde açılan dava sayıları dikkate alınmış, dava sonuçlarına göre verilen ceza ve güvenlik tedbiri sayıları esas alınarak kültürel miras suçunun yıllara göre değişimi belirlenmiştir. Bu değişim ile ilişkilendirilen bağımlı değişkenin ölçeklendirilmesi sonucu bağımsız değişkenlerin önem düzeyleri keşfedilmiştir.

Bağımsız değişkenler tespit edilirken kültürel bilginin devamlılığına ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayan dinamiklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Alan yazında kültürel varlıkların korunması için eserlerin muhafazası, toplum bilgisine müze ve diğer kamusal alanlar üzerinden sunumu, çevresel ve durumsal belirleyicilerin rolü ile bu duruma katkı sağlayan faaliyetlerin önemine işaret edilmiştir. Araştırma kapsamında alan yazını dahilinde kültürel mirasın

[10] Adalet İstatistikleri. "Adalet İstatistikleri Yayın Arşivi", *Adalet Bakanlığı*, Erişim tarihi: 02 Temmuz 2022 https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi

korunmasına yönelik bireysel, toplumsal ve kültürel açıdan belirlenen ve modelde yer verilen bağımsız değişkenler ise Tablo 1'de gösterilmiştir.

Bağımsız değişkenlere ilişkin veriler ise 2009-2019 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) açık kaynak araştırması sonucu temin edilen makro verileri içermektedir. Söz konusu verilerin bağımlı değişkenin indeks değerleriyle benzer yılları içermesine ve örtüşmesine özen gösterilmiştir.

Tablo 1. Modelde Yer Verilen Bağımsız Değişkenler

S. No	Değişken Kodu	Bağımsız Değişkenler	İncelenen Kaynak
1	X_1	Kültür Varlıkları Eser Sayısı	TÜİK
2	X_2	Müze Sayısı	TÜİK
3	X_3	Müze Ziyaretçi Sayısı	TÜİK
4	X_4	İzinli Define Sayısı	Kültür ve Turizm Bakanlığı
5	X_5	Kazı ve Yüzey Araştırmaları Sayısı	Kültür ve Turizm Bakanlığı
6	X_6	Malvarlığına Karşı İşlenen Suç Sayısı	TÜİK

Tablo 1'de görüleceği üzere bağımsız değişkenlerin belirlenmesinde kültürel bilginin aktarımına ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayan kurumların faaliyet ve etkinlikleri ile kültürel miras suçu kapsamında yapılan araştırmalarda anlamlılık içeren değişkenler üzerinden çerçeve oluşturulmuştur. Bu bağlamda eserlerin muhafazası için müze sayısı, izinli define sayısı ile kazı ve yüzey araştırmaları sayısı değişkenlerine, kültürel mirasın toplum bilgisine sunumu ve kültürel bilginin gelişimi açısından ise kültür varlıkları eser sayısı, müze ziyaretçi sayısı değişkenlerine yer verilmiştir.

Bununla birlikte alan yazında kültürel miras suçunun fiili unsurları arasında yer alan eylemler dikkate alınarak malvarlığına karşı işlenen suçlar başlığı altında ayrı bir değişken eklenmiştir. Alan yazını çerçevesinde kültürel nesne ve hırsızlık bilgisi dahilinde şekillendiği ifade edilen kültürel miras suçunun etki alanları arasında olduğu değerlendirilen ve içerisinde hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık gibi suçları barındıran malvarlığına karşı işlenen suç sayılarının değişim durumu da model içerisinde yer verilmiştir. Böylelikle eklektik anlayışa dayalı olarak kültürel mirasın korunmasına yönelik belirlenen değişkenlerin etki düzeyleri model içerisinde incelenmiştir.

Araştırma kapsamında kültürel miras suçuna etki eden bağımsız değişkenlerin önem durumları çok değişkenli zaman serileri analizi üzerinden test edilmiştir. Araştırmada eşbütünsellik analizinin yapılmama gerekçesi ise; çalışmada kullanılan ve ulusal veri kaynaklarından elde edilen istatistiki veri hacminin yirmiden az olması ve kısa dönemli zaman serisi içermesidir. Bu çerçevede regresyon analizi temelinde kültürel miras suçuna ilişkin değişiminin anlaşılabilmesi için istatistiki açıdan parametre katsayılarının sıfıra eşitliğini varsayan yokluk hipotezi test edilmiştir.

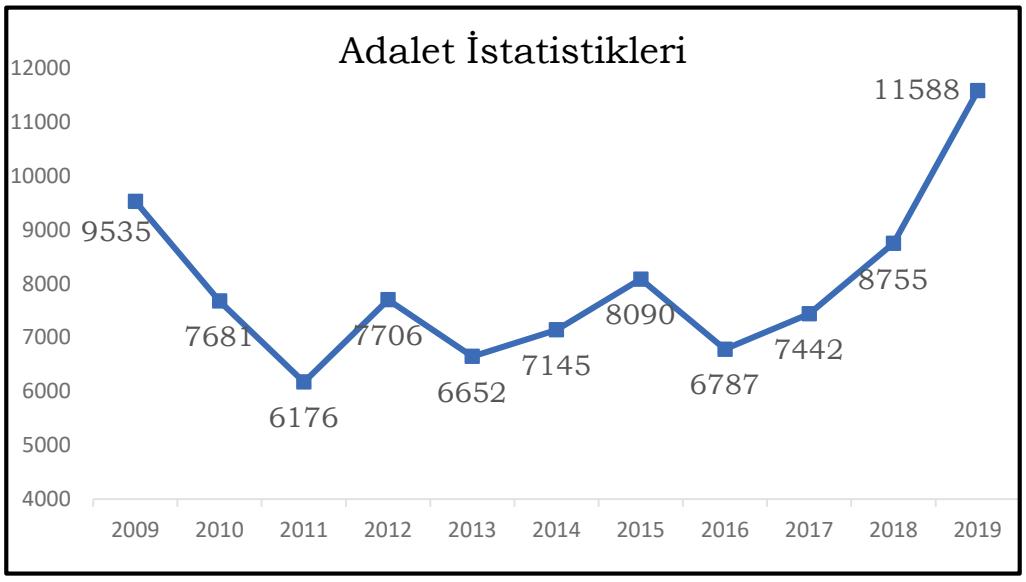
$$H_0: \beta_0 = \beta_1 = \beta_{2,i} = 0;\ i=1,2,\ldots,6 \quad (2)$$

Araştırmanın tanımlama özelliği kültürel mirasa karşı işlenen fiillerin değişim durumunu anlamlandıran parametrelerin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca ikincil veriler üzerinden ilişkisel rolün belirlenme gayesi, suçla pro-aktif mücadele araştırmalarında önem arz eden değişkenlerin ortaya çıkarılmasına ve önleme stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Modelde Yer Alan Verileri Değerlendirme Süreci

Araştırmada bağımlı değişken; 2009-2019 yılları arasında 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu kapsamında açılan dava sayıları dikkate alınarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkeni oluşturan sayısal veriler davalarda hükmedilen ceza ve güvenlik tedbirleri sayılarının yıllık değişim durumudur. Yıllara göre ceza ve güvenlik tedbir sayılarını içeren bilgiler Şekil 1'de paylaşılmıştır. 2019 yılında ceza mahkemelerinde verilen karar sayıları incelendiğinde 11.518 kişinin (sanığın) kültürel miras suçundan dolayı haklarında ceza ve güvenlik tedbiri kararı verildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 1. Kültürel Miras Suçuna İlişkin Karar Verilen Ceza ve Güvenlik Tedbir Sayılarının Yıllara Göre Değişimi



2009-2015 yılları arasında ortalama olarak 7.570 kişiye ceza ve güvenlik tedbiri kararı uygulandığı anlaşılırken, bu yıllar arasındaki üç yıllık değişim örüntülerinde 2009 ile 2011 yılları arasında düşüş eğilimi, 2012-2014 yılları arasında ise düzgün bir dağılım trendi görülmüştür. 2016 yılından sonra kültürel miras suçu kapsamında ceza alan birey sayısının düzenli olarak artış gösterdiği görülürken, yaklaşık olarak 8.650 kişi hakkında ceza ve güvenlik tedbiri kararı verildiği anlaşılmaktadır. 2009-2019 yılları arasında cezalandırma sayılarının geneli itibariyle artış eğilimi içerdiği görülmektedir. 2009-2019 yılları arasında ortalama 7.948 kişinin suç işlediğine ilişkin hüküm verildiği tespit edilmiştir. Suça ilişkin cinsiyet dağılımları incelendiğinde işlenen suçlara yönelik verilen cezaların %94'nün erkek, %6'sının kadınlardan oluştuğu anlaşılmıştır (Adalet İstatistikleri, 2022).

Bağımlı değişken konumundaki kültürel mirasın korunması mücadelesinin sayısal karşılığı Türkiye'de yıllara göre değişim gösteren suç sayılarının değişim aralıkları üzerinden belirlenmiştir. Tablo 1'de yer verilen bağımsız değişkenlerin yıllık gerçekleşme sayıları ise öncelikle betimsel istatistikler üzerinden sunulmuştur.

Tablo 2. Bağımsız Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

İstatistikler	**X_1**	**X_2**	**X_3**	**X_4**	**X_5**	**X_6**
Ortalama	3570824	386,18	35484981	104,72	464,09	39360,73
Medyan	3591566	392	36323169	98	499	44000
Minimum	3382226	304	25287530	73	270	9773
Maksimum	3734223	467	51306549	158	567	71456
Standart Sapma	12384,5	54,28	7065647	25,64	104,09	21251,37
Çarpıklık	-0,258	0,04	0,709	0,69	-0,86	0,07
Basıklık	1,640	1,65	3,477	2,68	2,24	1,679

Bağımsız değişkenlerin Tablo 1'de belirtilen kodlama sıralarına göre betimleyici istatistik analizi sonuçları ise Tablo 2'de sunulmuştur. Tablo 2'de sunulun özet istatistikler incelendiğinde müze ziyaretçi sayısı değişkeni (X_3) ile izinli define sayısı (X_4) değişkenlerinin aldığı değerlerin oldukça farklılaşan aralıkları içerdiği görülmektedir. Ayrıca değişkenlerin normallik varsayımını sağlamadıkları çarpıklık ve basıklık değerlerine göre tespit edilmiştir. Standart sapma değerlerinden anlaşılacağı üzere müze sayısı (X_2), kazı ve yüzey araştırmaları sayısı (X_5) gibi değişkenlerin de farklılaşan düzeyde değer ve aralığa sahip olduğu görülmektedir. Betimleyici istatistiklerin yanında bağımsız değişkenlere ilişkin değerlerin yıllara göre değişen bir görünüm alması model içerisindeki etki düzeyleri üzerinde belirleyici olabilir. Bu nedenle ölçeklendirme sürecinde değişkenlerin farklı değerler alması nedeniyle dönüştürme işlemi yapılması gerekli görülmüştür. Bu işlemin gerekçesi ise bağımsız değişkenlere ilişkin *Ek-1*'de sunulan zaman serisi grafikleridir. Müze sayısı (X_2) değişkeni diğer değişkenlere göre düzenli olarak artış eğilimi göstermektedir.

Bağımsız değişkenlerin benzer yıllara ilişkin kısa dönemli zaman serisi içermesi, ölçeklendirilme sürecinde her bir değişkenin birim bazda farklı değerler göstermesi ve merkezi yayılım ölçülerinin farklılaşması nedeniyle değişkenlere logaritmik dönüştürme işlemi uygulanmıştır. Bu işlemin amacı; serinin değişim ölçütü olarak değerlendirilen varyans örüntüsünün benzer kalmasına katkı sağlamaktır. Ayrıca birim bazda görülen sayısal farklılıklardan kaynaklı model ağırlıklarını ilişkisel modelde sağlıklı bir şekilde tahmin edebilme ve ilgili verileri normal dağılım varsayımlarına göre ilişkisel analizde kullanabilme gayesidir.

$$X_t = \ln(X_t)\ ; t = 1,2,\dots,11 \tag{3}$$

Tablo 1'de yer alan bağımsız değişkenler eşitlikte ifade edilen logaritmik dönüştürme işlemine tabi tutulduktan sonra serilerinin durağanlık durumu incelenmiştir. Logaritmik dönüşüm sonucu bağımsız değişkenlerin 2009-2019 yılları arasında aldığı değerleri gösteren zaman serisi grafikleri ise *Ek-1*'de sunulmuştur. Araştırma kapsamında serilerin durağanlık durumu hem korelogram hem de birim kök testleri çerçevesinde incelenmiştir.

Bağımsız değişkenler arasında izinli define sayısı değişkeni hariç diğer değişkenlerin yukarı yönlü trend içermesi nedeniyle birinci gecikme değerleri üzerinden otokorelasyon grafikleri gösterilmiş ve durağanlık durumları incelenmiştir. *Ek-1*'de birincil gecikme değerleri öncelikle korelogram grafikleri

açısından sunulmuş, Tablo 3'te ise ADF (Augmented Dickey–Fuller) birim kök testi sonuçları paylaşılarak durağanlık durumu değerlendirilmiştir.

Değişkenlerin trend içermesi nedeniyle birinci gecikme değerleri üzerinden belirlenen yeni durum faaliyetlere katılımın bir önceki yıla göre değişim durumu hakkında bilgi sağlamıştır. Bu çerçevede yıllara göre her bir faaliyetin artma ya da azalma durumu gözetilerek değişkenler arasında değişim durumları incelenmiş, modelde yer verilen bağımsız değişkenler otokorelasyon grafikleri üzerinden ilişkisellik analizi öncesinde yorumlanmıştır. Şekil 2'te yer verilen sonuçlar incelendiğinde kazı ve yüzey araştırmaları değişkeni hariç diğer değişkenlerin birinci gecikme değerlerinde durağan olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca ADF testi kapsamında "Seri durağan değildir" önermesini içeren yokluk hipotezleri ise Tablo 3'te sınanmıştır.

Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler		**Seviye**		**Olasılık**		**Birinci Fark**		**Olasılık**	**İkinci Fark/Olasılık**		
X_1		-1,84		0,97		-1,81		0,06	-4,22/**0,001***		
Kritik Test Değeri	1%	5%	10%		1%	5%	10%		1%	5%	10%
	-2,81	-1,98	-1,60		-2,84	-1,98	-1,60		-2,88	-1,99	-1,59
X_2		-3,86		0,99		-2,19		**0,03***			
Kritik Test Değeri	1%	5%	10%		1%	5%	10%				
	-2,81	-1,98	-1,60		-2,84	-1,98	-1,60				
X_3		1,03		0,90		-2,02		**0,04***			
Kritik Test Değeri	1%	5%	10%		1%	5%	10%				
	-2,81	-1,98	-1,60		-2,84	-1,98	-1,60				
X_4		-0,42		0,50		-4,08		**0,001***			
Kritik Test Değeri	1%	5%	10%		1%	5%	10%				
	-2,81	-1,98	-1,60		-2,88	-1,99	-1,59				
X_5		1,12		0,91		-10,42		**0,000***			
Kritik Test Değeri	1%	5%	10%		1%	5%	10%				
	-2,84	-1,98	-1,60		-2,84	-1,98	-1,60				
X_6		1,07		0,91		-2,62		**0,01***			
Kritik Test Değeri	1%	5%	10%		1%	5%	10%				
	-2,81	-1,98	-1,60		-2,84	-1,98	-1,60				

*Kritik değer tek yönlü MacKinnon (1996) göre incelenmiştir.

Değişkenlere uygulanan birim kök testi sonuçları incelendiğinde kültür varlıkları eser sayısı değişkeni hariç diğer bağımsız değişkenlerin birinci seviyede durağan olduğu görülmüş, serilerin durağan olmadığını ifade eden yokluk hipotezi reddedilmiştir. Kültür varlıkları eser sayısı değişkenine ait belirleyici değer birinci tip hata değeri olarak belirlenen (5%) değere yakın bir olasılık değeri almıştır. Korelogram grafiğinde kültür varlıkları eser sayısı değişkeninin birinci farkta

durağan olduğu görülmektedir. Bu nedenle bağımlı değişken dahil araştırmada yer alan bağımsız değişkenlerin her biri farklı yaklaşım türlerinde birinci seviyede durağan olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle değişkenlerin seri içerisinde birinci fark değerlerinin durağan oldukları hem istatistiksel hem de görsel analizler açısından gösterilmiştir. Araştırmada bağımlı değişkeni oluşturan kültürel miras suçlarının yıllara göre değişim durumu bağımsız değişkenler tarafından ayrı ayrı incelenerek çok değişkenli zaman serisi analizine tabi tutulmuştur.

Veri Analiz Süreci

Model içerisinde yer verilen değişkenlere ilişkin verilerin zaman serisi içermesi nedeniyle regresyon analizi gerçekleştirilmeden önce trend ve birim kök durumları incelenmiştir. Çoklu bağıntı probleminin modeldeki bağımsız değişkenler ya da seri içerisindeki değerler arasında bulunan yüksek düzeyli korelasyon durumundan etkilenmesi nedeniyle ilgili değişkenlerde gözlemlenebilen trend etkileri hesaba katılmış, bahse konu soruna çözüm önerisi getirilmiş, sonrasında veriler analiz edilmiştir. Dolayısıyla regresyon analizi doğrultusunda kültürel miras suçunun önlenmesine yönelik modelde veri analizi sürecine geçilmeden veri değerlendirme süreci tamamlanmıştır.

Özetle, yüksek düzeyli korelasyon ihtimali ve trend içeren değişkenlerin ölçmeyi planladığı kavramsal içeriği ne ölçüde yansıttığına dikkat edilerek veriler analize hazırlanmış, verilerin nicel ölçmeye uygun olduğuna karar verildikten sonra değişkenlerin birincil farkları alınarak model içerisinde eş bütünsellik hususu sağlanmıştır. Model içerisinde yer verilen değişkenlere ilişkin analizler IBM SPSS Statistics 24, EViews 12 ve MS Excel programlarında gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Kapsamında Elde Edilen Bulgular

Kültürel varlıkların zarar görmesini sağlayan eylemlerin etki ve değişim alanlarının belirlenmesi amacıyla oluşturulan modelde kültürel faaliyetler, durumsal belirleyiciler ile toplumsal davranış kalıplarının birliktelik durumlarının önem düzeyleri keşfedilmiştir. Bu kapsamda araştırma öncesinde alan yazına göre belirlenen her bir bağımsız değişken ile bağımlı değişkenin birlikte değerlendirildikleri parametre katsayılarının sıfıra eşitliğini varsayan yokluk hipotezi regresyon analiziyle test edilerek analiz sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

$$Y = \beta_0 + \beta_1 * t + \beta_2 * X_i \; ; i = 1,2, \dots, 6 \qquad (4)$$

Tablo 4. Model Uygunluk Testi

Modeldeki Bağımsız Değişken	F İstatistiği	Olasılık	R^2 Değeri	Parametre Katsayıları
X_1: Kültür Varlıkları Eser Sayısı	2,37	0,16	0,40	$-0,22+0,04*t+2,05*X_1$
X_2: Müze Sayısı	2,38	0,16	0,40	$-0,23+0,04*t+0,73*X_2$
X_3: Müze Ziyaretçi Sayısı	3,29	0,09	0,48	$-0,19+0,03*t+0,32*X_3$
X_4: İzinli Define Sayısı	4,62	**0,05****	0,56	$-0,15+0,03*t-0,33*X_4$
X_5: Kazı ve Yüzey Araştırmaları Sayısı	5,47	**0,03****	0,60	$-0,23+0,04*t+0,26*X_5$
X_6: Malvarlığına Karşı Suç Sayısı	2,99	0,11	0,46	$-0,21+0,03*t+0,13*X_6$

**<=p değeri=0,05

Regresyon analizi sonucunda parametre katsayılarının sıfıra eşitliğini test eden yokluk hipotezleri izinli define sayısı ve kazı ve yüzey araştırmaları değişkeninin yer aldıkları modelde reddedilmiştir (**<=0,05). Bu noktada kurulan modellerin anlamlı olduğu kabul edilmelidir. Ayrıca ilgili modellerin bağımlı değişkeni açıklama yüzdeleri Tablo 4'te belirtilmiştir. Modellerin açıklama yüzdesinin orta düzeyde olduğu ifade edilmelidir. Modelde yer verilen bağımsız değişkenlere ilişkin katsayıların anlamlılık durumlarının test edildiği t testi sonuçları ise Tablo 4'te parametre katsayıları kısmında açıklanmıştır. Bu bağlamda izinli define sayısı değişkeni ile kazı ve yüzey araştırmaları değişkenini içeren serilerin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Kültürel miras suçunun önlenmesi ve kültürel mirasın korunması amacıyla resmi makamlarca sunulan bilgiler dikkate alınarak oluşturulan modelde kültürel bilginin kazanımına işaret eden değişkenlerin ilgili modellerde anlamsız olduğu görülürken, izinli define çalışması ile kazı ve yüzey araştırmaları gibi güvenlik ve durumsal suç önleme tedbirlerini içeren değişkenlerin anlamlı sonuçlar ürettiği tespit edilmiştir. Öte yandan model içerisinde söz konusu değişkenlerin etki düzeylerinin değerlendirilmesi amacıyla parametre katsayıları incelendiğinde; izinli define sayısı değişkeninin artış göstermesi kültürel varlıklarının zarar görmesini sağlayan eylemler azalırken, kazı ve yüzey araştırmaları sayısının artması durumunda bu eylemlerde artış eğilimi yakalanabileceği görülmektedir. Bu çerçevede kültürel mirasın korunması çalışmalarında kültür varlıklarının bulunduğu alanları içeren tedbirlerin öne çıktığı düşünülmektedir.

Pro-aktif mücadele arayışı açısından kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayan değişkenlerin belirlenmesi ve önem düzeylerinin keşfedilmesinin planlandığı araştırma sonucunda kültürel mirasın korunmasını engelleyen fiillerin durumsal suç önleme tedbirleriyle ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Bu açıdan araştırma bulguları fırsat ve durumsal belirleyicilerle ilişkili olarak değerlendirilen izinli define çalışması ile kazı ve yüzey araştırmaları değişkenleriyle anlamlı sonuçlar üretmiştir. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular bu değişkenlerin gerçekleşmesine olanak sağlayan koşullar üzerine eğilmeyi kültürel mirasın korunması açısından önemli olarak görmektedir.

Kültürel bilginin kazanımına katkı sağlayan değişkenlerin model içerisinde anlamsız sonuçlar üretmesi ise çalışmanın diğer tespit edilen bulguları arasındadır. Kültürel mirasın korunması karşısında konum alan kültürel miras suçların artış eğilimi göstermesi kültürel bilginin devamlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırma bulguları model açısından fiziki önlemleri ve durumsal suç önleme tedbirlerini öncelemektedir. Ancak kültürel miras suçlarının işlenmesinde kültür varlıklarına ilişkin nesne bilgisini kullanmak alan yazında temas edilen bir başka başlık olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda kültürel nesne bilgisinin suç işleme maksadıyla kullanılmaması için fiziki tedbirlerin yeterli olmayacağı göz ardı edilmemelidir.

Kültürel mirasın korunmasına yönelik model arayışında kültür varlıklarının bulunduğu alanlar ile bu alanlar üzerinde yapılan araştırmalara ilişkin bilgiler önemli sonuçlar üretmiştir. Kültürel mirasın korunması çalışmalarında var olan fiziki tedbirleri kültür varlıkların gün yüzüne çıkarıldığı alanlara doğru genişletmek kültürel mirasın korunması açısından önemli sonuçlar verebilir. Kültür varlıklarının toplumun bilgisine sunulduğu müze gibi ziyaret alanları sadece kültürel bilginin gelişmesi açısından değil aynı zamanda kültür varlıklarının korunabilir olması açısından da değerli görülmektedir. Ancak kültürel mirasın korunması için bu alanların dışında kazı ve yüzey araştırmalarının yapıldığı alanlara doğru tedbirlerin genişletilmesi de önemli bir çıktı olarak düşünülmelidir.

Sonuç ve Öneriler

Kültür varlıklarının toplumun bilgisine sunulması kolektif bilincin gelişimine katkı sağlarken, kültürel bilginin yaygınlaşmasıyla beraberinde getirdiği sonuç kültürel mirasın korunması açısından değerlidir. Kültürel mirasın ve değerlerinin korunması kamusal sorumluluğu beraberinde getirmekte, kültürel varlıkların konusu suç teşkil eden eylem ya da eylemlerle buluşması bu eserlerin korunması yönünde

kabul edilen evrensel anlayış ile örtüşmemektedir. Kültürel miras kapsamındaki varlıkların yasal olmayan yollardan ülke sınırları dışına çıkarılması, zarar verilmesi ya da kamusal yarar dışında farklı yöntemler ile el değiştirmesi suçun kültürel miras üzerinden nesneleştiği bir sorunsalı gün yüzüne çıkarmaktadır.

Bu araştırma belirlenen sorunsala dönemsel veriler üzerinden eğilirken, makro veriler yordamıyla önem arz eden değişkenlerin belirlenmesini hedeflemiştir. Bağımlı değişken konumundaki kültürel mirasın korunması mücadelesinin sayısal karşılığı Türkiye'de yıllara göre değişim gösteren suç sayılarının değişim aralıkları üzerinden ele alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise; kültürel bilginin aktarımına ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayan bireysel ve kurumsal faaliyetler ile etkinliklere göre incelenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen çıktılar değerlendirildiğinde; kazı ve yüzey araştırmalarının artış gösterdiği durumda kültürel miras suç sayılarının pozitif yönlü değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Pro-aktif mücadele açısından kazı ve yüzey araştırmalarının gerçekleştiği mekanların durumsal özellikleri bu arayış için ip uçları sunabilir. Kazı ve yüzey araştırmalarının artış göstermesi ve çıkarılan eserlerin toplumun bilgisine sunularak devamlılığın sağlanması bir yandan kültürel bilincin gelişimine katkı sağlarken diğer yandan literatürde yer edindiği gibi bu alanlarda etkin güvenlik tedbirlerin alınmaması ya da işlenebilecek olası ihlal içerikli davranışların önlenememesi durumunda kültürel miras suçlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Kültürel mirasın korunması açısından durumsal ve çevresel güvenlik önlemlerinin kültürel mirasın kazanımına katkı sağlama araçlarından biri olan kazı ve yüzey araştırmalarının yapıldığı alanlara doğru genişletilmesinin önem arz ettiği bulgulanmıştır.

Bununla birlikte araştırmanın makro veriler üzerinden tutarlı sonuçlar ortaya çıkarması isabetli bir bulgu olarak değerlendirilmekle birlikte, kültürel mirasın gelişimine katkı sağlayan faaliyetlerin etki alanlarının toplumsal sorumluluk düzleminde genişletilmesi önem arz etmektedir. İzinli define çalışmaları bağlamında kamunun denetiminde ifa edilen faaliyetler kültürel miras suçlarının azalmasında etkili olmaktadır. Analiz sonucunda da elde edilen bu çıktı kültürel varlıklarının bulunduğu alanlarda yapılan çalışmaların ve denetimlerin önemini ortaya çıkarmıştır.

Bu bağlamda kazı ve yüzey araştırmaların yapıldığı alanlarda geleneksel açıdan kabul edilen koruyucu önlemlerin alınması kültürel miras suçunun önlenmesi açısından katkı sağlayabilir. Özellikle müzelere özgü güvenlik tedbirleri

(kamera sistemi, fiziki engeller, özel güvenlik personeli) kazı ve yüzey araştırmalarının bulunduğu alanlara doğru genişletilmelidir. Kültürel bilginin devamlılığı açısından kazı ve yüzey çalışmaları sonucu elde edilen eserlerin korunması ve kültürel miras olarak toplumun bilgisine sunulması noktasında yapılacak çalışmalar suç önleme stratejileri açısından da koruyucu bir role sahip olabilir. Bununla beraber kültürel mirasın nasıl korunacağı bilgisi ile bu bilginin toplum üyeleri arasında yaygınlaştırılmasının etkili olacağı da unutulmamalıdır.

Kaynakça

Adalet İstatistikleri. (2022). Adalet İstatistikleri Yayın Arşivi, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Erişim Tarihi: 03 Temmuz 2022. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi.

Ahmad, Y. (2006). The scope and definitions of heritage: from tangible to intangible. *International journal of heritage studies*, 12(3), 292-300.

Arıoğlu, İ. E. ve Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları Ve Kültür Ve Turizm Bakanlığı. *Electronic Turkish Studies*, 10(16), 109-126.

Balcells, M. (2019). *One Looter, Two Looters, Three Looters… The Discipline of Cultural Heritage Crime Within Criminology and Its Inherent Measurement Problems*. In The Palgrave Handbook on Art Crime (pp. 33-53). London: Palgrave Macmillan.

Başar, S. (2019). Sanatsal Bir İfade Dili Olarak "Eylem" ve "Tahribat". *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 5(10), 71-84.

Bendix, R. ve Valdimar H. T. (2009). Culture and Property. *Ethnologia Europaea*, 39(2), 5-10.

Blake, J. (2000). On defining the cultural heritage. *The International and Comparative Law Quarterly*, 49(1), 61-85.

Blum, R. H. (1995), Art and Cultural Heritage Loss: A Worthy Priority for International Prevention and Enforcement, *Journal of Financial Crime*, 3(2), 149-152.

Bos, A. (2005). The importance of the 1899, 1907 and 1999 Hague conferences for the legal protection of cultural property in the event of armed conflict. *Museum international*, 57(4), 32-40.

Brosché, J., Legnér, M., Kreutz, J. ve Ijla, A. (2017). Heritage under attack: motives for targeting cultural property during armed conflict. *International Journal of Heritage Studies, 23(3)*, 248-260.

Clarke, R. V. (1983). Situational crime prevention: Its theoretical basis and practical scope. *Crime and justice*, 4, 225-256.

Clarke, R. V. (2012). Opportunity makes the thief. Really? And so what?. *Crime Science*, 1(1), 1-9.

Cornish, D. B. ve Clarke, R. V. (1986). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer-Verlag.

Cunliffe, E., Muhesen, N. ve Lostal, M. (2016). The destruction of cultural property in the Syrian conflict: legal implications and obligations. *International Journal of Cultural Property*, 23(1), 1-31.

Çapar, G. ve Yenipınar, U. (2016). Somut olmayan kültürel miras kaynağı olarak yöresel yiyeceklerin turizm. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4, 100-115.

Çokişler, N., Arslan, A. ve Çokişler, E. (2016). Silahlı Çatışmaların Somut Kültürel Miras Üzerindeki Etkilerinin Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 15-25.

English Heritage (2012). Heritage Crime Research: The Size of the Problem. English Heritage and Alliance to Reduce Crime against Heritage (ARCH). accessed 26 October2022.https://content.historicengland.org.uk/content/docs/legal/researchsummary.pdf. Erişim Tarihi: 30.04.2022,

Felson, M. ve Clarke, R. V. (1998). Opportunity makes the thief. *Police research series, paper*, 98(1-36).

Fisman, R. ve Wei, S. J. (2009). The smuggling of art, and the art of smuggling: Uncovering the illicit trade in cultural property and antiques. *American Economic Journal: Applied Economics*, 1(3), 82-96.

Garrett, D. (2019). *Protecting Works of Art from Theft*. In The Palgrave Handbook on Art Crime (pp. 187-211). London: Palgrave Macmillan.

Gerstenblith, P. (2009). Archaeology in the context of war: Legal frameworks for protecting cultural heritage during armed conflict. *Archaeologies*, 5(1), 18-31.

Giddens, A. ve Sutton, Philiph W. (2019). *Sosyoloji*. (E. A. Kayhan, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Göğebakan, Y. (2015). Dünya Üzerindeki Kültürel Varlıkların Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(2), 48-71.

Grove, L. (2013). Heritocide? Defining and exploring heritage crime. *Public Archaeology*, 12(4), 242-254.

Grove, L., ve Thomas, S. (2014). Heritage crime: Progress, prospects and prevention. Springer.

Handler, R. (2003). Cultural property and culture theory. *Journal of Social Archaeology*, 3(3), 353-365.

Hayward, K. (2007). Situational crime prevention and its discontents: Rational choice theory versus the 'culture of now'. *Social Policy & Administration*, 41(3), 232-250.

Historic England. (2022). *Tackling Heritage Crime*, Erişim Tarihi: 26.05.2022, https://historicengland.org.uk/advice/caring-for-heritage/heritage-crime/tackling/.

Holtorf, C. (2006). Can less be more? Heritage in the age of terrorism. *Public archaeology*, 5(2), 101-109.

Hough, A., and M. Beckford (2012). 75,000 'heritage crimes' committed in a year. The Telegraph March 19. accessed 26 October 2022, http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/9149420/75000-heritage-crimes-committed-in-a-year.html.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLARKARARLAR/kanuntbmmc063/kanun tbmmc063/kanuntbmmc06302256.pdf

Hutchings, R. M. ve La Salle, M. (2017). Archaeology as state heritage crime. *Archaeologies*, 13(1), 66-87.

İnterpol (2022). Cultural Heritage *Crime.* Erişim Tarihi: 26.03.2022, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime

Kila, J. ve Balcells, M. (2014). *Conclusion: cultural property crime*. In Cultural Property Crime (pp. 366-370). Brill.

Korsell, L., Hedlund, G., Elwér, S., Vesterhav, D. ve Heber, A. (2006). *Cultural heritage crime: The Nordic dimension*. Stockholm: Swedish National Council for Crime Prevention, Information and Publication.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). *Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanter Listesi.* Erişim Tarihi: 31.05.2022, https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html

Macionis, John J. (2012). *Sosyoloji* (V. Akan, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Mackenzie, S. (2019). *White-Collar Crime, Organised Crime and the Challenges of Doing Research on Art Crime*. The Palgrave Handbook on Art Crime, 839-853.

Mackenzie, S. ve Green, P. (Eds.). (2009). *Criminology and archaeology: Studies in looted antiquities*. Bloomsbury Publishing.

Merryman, J. H. (1986). Two ways of thinking about cultural property. *The American journal of international law*, 80(4), 831-853.

Mevzuat Bilgi Sistemi. (2022). Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.

Mevzuat Bilgi Sistemi. (2022). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. Erişim Tarihi: 30.05.2022, https://www.mevzuat.gov.tr

Nemeth, E. (2007). Cultural security: The evolving role of art in international security. *Terrorism and political violence*, 19(1), 19-42.

Nesli, A. (2018). Eski Eserlerin Korunmasının Hukuk Tarihi Yönüyle İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 431-478.

Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 123-139.

Özüşen, B. ve Beceren, E. (2019). Kültür Varlıklarının Kaçakçılığı ve Arkeolojik Tahribat. *Cedrus*, 7, 607-625.

Poyser, B. ve Poyser, S. (2017). Police practitioners and place managers' understandings and perceptions of heritage crime in Nottinghamshire. *International Journal of Police Science & Management*, 19(4), 247-260.

Smith, C., Burke, H., de Leiuen, C. ve Jackson, G. (2016). The Islamic State's symbolic war: Da'esh's socially mediated terrorism as a threat to cultural heritage. *Journal of Social Archaeology*, 16(2), 164-188.

Stone, P. G. (2015). The challenge of protecting heritage in times of armed conflict. *Museum International*, 67(1-4), 40-54.

Temiño, I. R., Yáñez, A., Villar, S. J., Mateos, Á. R., Rus, J. R., Álvarez, J. S. ve Berdonces, A. C. L. (2018). *Forensic Archaeometry Applied to Antiquities Trafficking: An Investigation at the Frontiers of Knowledge*. Preprints 2018, 2018040263 (doi: 10.20944/preprints201804.0263.v1).

Toprak, K. (2020). *Kültür Varlığı Kaçakçılığı Suçu ve Yasa Dışı Kültür Varlığı Ticareti Suçları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İbni Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

UNESCO. (2022). *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property* (1970), Erişim Tarihi: 30.05.2022, http://portal.unesco.org/

Vecco, M. (2010). A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible. *Journal of cultural heritage*, 11(3), 321-324.

Weirich, C. A. (2019). *Situational crime prevention of antiquities trafficking: a crime script analysis*. Doctoral dissertation, Glasgow: University of Glasgow.

Summary

The theoretical perspective put forward in terms of the prevention of cultural heritage crimes highlights environmental characteristics and situational determinants. The view that only the arrangements to be made for physical factors will prevent crime will bring discussions. Because the necessity of protecting cultural heritage is a social duty that should be at every stage of life. The principle of preservation of cultural heritage is not only an expression of the collective consciousness that emerges in the behavior of individuals, but also a part of a real development process. In this context, the development of crime prevention methods that can be evaluated in terms of social and behavioral aspects can contribute to the protection of cultural heritage.

It is important to determine the actions expressed through social consciousness for the protection of cultural assets. Capturing the integrity of voluntary action in social behavior patterns without any external stimuli forms the basis of a proactive struggle strategy. In this context, it is an important problem to discover the dynamics that affect social responsibility in the protection of cultural heritage. The aim of this study is to search for the solution of the related problem through field data. For this purpose, a model has been created over the impact and change areas of actions that harm cultural assets. In the explanation of the model, it is planned to investigate the effect level of cultural activities, situational determinants and social behavior patterns through the data set spread over time.

Cultural heritage crime is accepted as a new concept in the literature. In this context, cultural heritage crime is used to express all actions that harm cultural assets and values. According to Grove (2013), the true value of stolen cultural assets becomes both financially immeasurable and destroys information available to future generations. The lack of reliable data on the field and the contradictory practices in the legislation of different countries of the world show that there is a need for field-oriented studies.

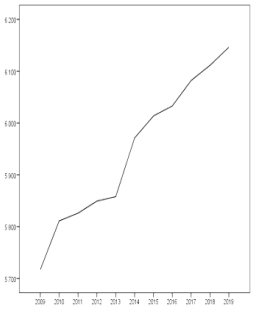
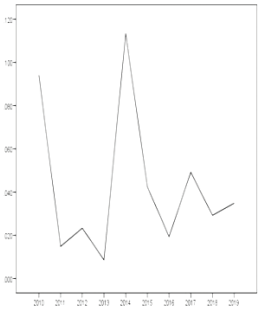
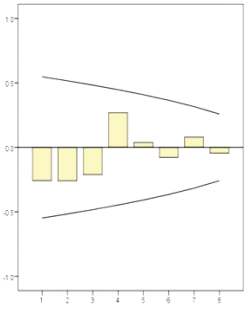
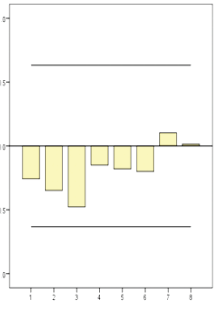
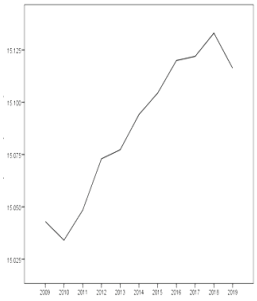
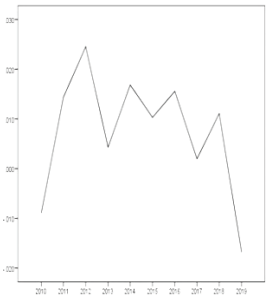
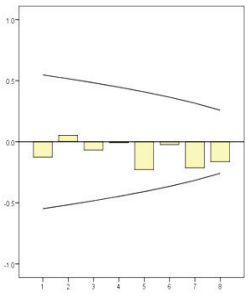
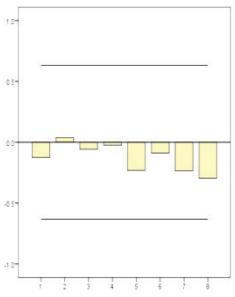
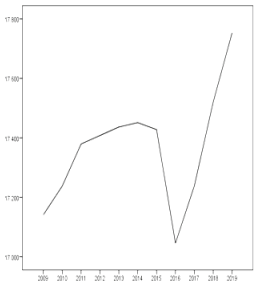
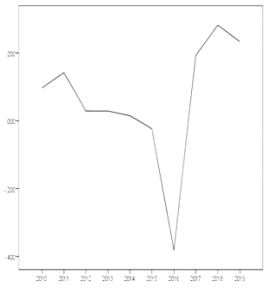
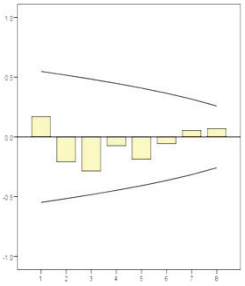
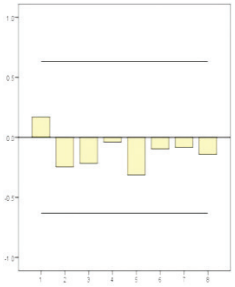
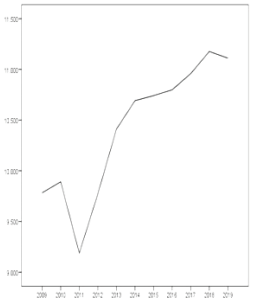
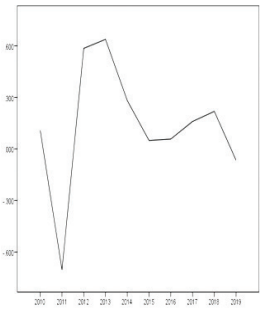
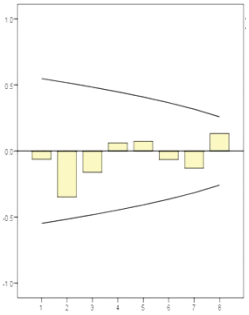
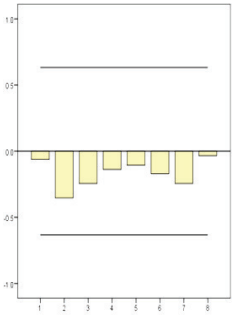
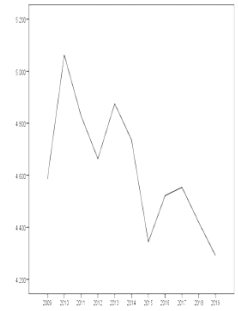
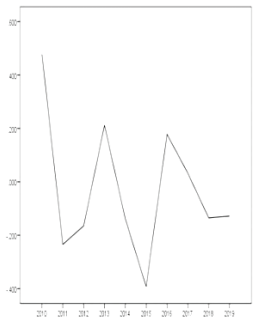
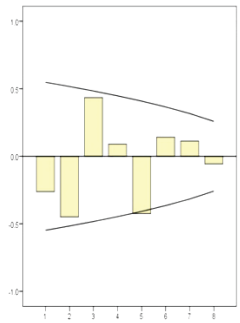
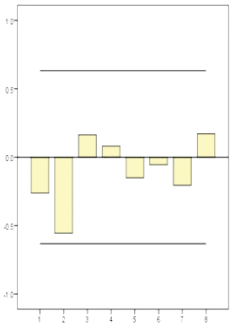
In this context, the research focuses on the concepts of cultural heritage and cultural property. The study focuses on the change intervals of cultural heritage crime by years and examines the structural features that affect this change. The main aim of the research is to reveal the preventive measures that can be developed for cultural heritage crimes. It is among the expected results of the research to present solution proposals that can contribute to this struggle. For this reason, relevant justice and culture statistics were collected in the research methodology. Relational research was conducted in Turkey through these data. The research process was structured according to the quantitative research method. The research design used in the study is a relational method. The stated problem statement was analyzed and interpreted through secondary data.

In terms of the protection of cultural heritage, the dependent variable included in the model was defined according to the justice statistics and determined over the annual variation intervals of cultural heritage crimes. In determining the independent variables, activities that contribute to the transfer of cultural knowledge and the protection of cultural heritage are discussed. Considering the actual structure of the cultural heritage crime in the literature, a separate variable is included under the title of crimes against property.

It has been seen that the variables pointing to the acquisition of cultural knowledge are meaningless in the model created by considering the information provided by the official authorities for the prevention of cultural heritage crime. On the other hand, it was seen that the variables related to security measures such as permitted treasure study and excavation and surface surveys were significant. However, when the parameter coefficients in which the effect levels are evaluated in the model are examined; While the increase in the number of allowed treasures reduces the actions that damage cultural properties, the increase in the number of excavations and surveys indicates that there may be an increasing trend in these actions. In this context, it has been evaluated measures covering the areas where historical artifacts are located should be brought forward in terms of the protection of cultural heritage.

When the results of the study were evaluated, statistically significant models could be established between the independent variables included in the model and the dependent variable. While it is considered an appropriate finding that the research yields consistent results through macro data, it is important to expand the sphere of influence of activities that contribute to the development of cultural heritage on the level of social responsibility. Activities carried out under the supervision of the public in the context of licensed treasure hunts are effective in reducing cultural heritage crimes. The research has revealed the importance of studies and inspections in areas where cultural assets are located. However, it should not be forgotten that the knowledge of how to protect the cultural heritage and the dissemination of this knowledge among the members of the society will be effective.

Ek 1. Serilere İlişkin Korelogram Grafikleri

Bağımsız Değişkenler	**Zaman Serisi Grafiği**	**Birinci Gecikme Olması Durumunda Verilerin Görünümü**	**ACF**	**PACF**
Müze Sayısı				
Eser Sayısı				
Müze Ziyaretçi Sayısı				
Malvarlığına Karşı İşlenen Suç Sayısı				
İzinli Define Sayısı				

Kazı ve Yüzey Araştır-maları Sayısı	